

DESTRUKTIVNI PROCESI PRIVATIZACIJE – EKONOMSKI I SOCIJALNI SUNOVRAT

Rezime

U svetskoj privredi se zaoštava istorijski sukob rada i kapitala u procesu dominacije spekulativnog finansijskog kapitala. Porast nezaposlenosti u novoj globalnoj krizi dovodi do širenja straha za egzistenciju masa. Opšti je pad učešća dohodaka zaposlenih u nacionalnom dohotku, uz realni pad plata i nadnica. Istražuje se delovanje globalizovanog kapitalizma i stvaranje prekarijata. Zaoštavanje sukoba rada i krupnog spekulativnog kapitala je put u stalnu krizu. Odnos privatnog kapitala, profita i socijalne države je osnova novih kriza u kapitalizmu. Kritička nalaiza procesa privatizacije i njenog destruktivnog delovanja u društvu je potrebna. Poseban deo rada odnosi se na stvaranje zavisne i dužničke ekonomije, uz otkrivanje mehanizma stvaranja dužničkog tereta. Konačno, istražuje se gde su doveli savremene privrede i društvo na razornoj koncepciji neoliberalizma, privatizacije i odvajanja rada od kapitala i rezultata razvoja.

Ključne reči: privreda, privatizacija, kapital, dužnička ekonomija

PRIVATIZACIJA, RASPRODAJA I UNIŠTAVANJE NACIONALNOG BOGATSTVA

Dosadašnji neoliberalni model „razvoja“ zasnovan na pogubnoj koncepciji *brze i sveopšte privatizacije*, na razornom konceptu rasprođaj – pozajmi (opljačkaj) – potroši, a pre svega kroz privatizaciju rasprođaj i opljačkaj sve vredno u privredi – doveo je do ekonomsko – finansijskog sunovrata u krizi i *socijalni slom društva* s ogromnom nezaposlenošću.

Društvena preduzeća u Srbiji su u 2002. godini, kada je počeo ovaj privatizacioni sunovrat, imala 680.000 zaposlenih. U investicije iz privatizacije trebalo je uložiti 1,1 milijardu evra, ali je uložen simboličan iznos. U socijalni program zadnjih dvanaest godina nije uložen ni jedan dinar. U poslednje četiri godine nije uloženo ništa. Nova ekonomija zasnovana na *iluziji vlasništva* i *privatizacije* je velika nacionalna finansijska prevara. Stoga je i privatizacija postala najveća *strateška greška* u dosadašnjem razvoju Srbije.

¹ <https://komazec.wordpress.com/>

NEOLIBERALNA DIKTATURA SPEKULATIVNOG KAPITALA

„Diktatura privatne svojine razorila je društvo“
(Alen Badju)

Dosadašnji *neoliberalni model razvoja* zasnovan na pogubnoj koncepciji rasprodaj – pozajmi (opljačkaj) – potroši, a pre svega rasprodaj (kroz *privatizaciju*) sve vredno u privredi, doveo je do ekonomsko-finansijskog sunovrata u krizu i *socijalni slom društva* s ogromnom *nezaposlenošću*. Pod „dirigentskom palicom konzervativnih vlada razvijenih zapadnih država“ *fridmanovski monetarizam čikaške škole* (reganomika, tačerizam) proizvod je interesa krupnog finansijskog kapitala razvijenih zapadnih zemalja i njihovih finansijskih institucija (MMF, Svetska banka STO).

MMF se usmerio na *stabilizaciju i privatizaciju*, a ostavio je po strani pitanje *siromaštva, nejednakosti i socijalnog kapitala* (nezaposlenosti). Ekonomski rast zahteva više od *stabilizacije, liberalizacije i privatizacije*. Videli smo prethodno o kakvoj se stabilizaciji radi.

Novi kolonijalizam se ostvaruje preko prodora finansijskog kapitala i *kupovine vitalnih delova drugih privreda* i njihovih *bankarskih sistema*, ali i kupovinom ili ucenom vlada i stranaka na vlasti. Stvaranje „perifernih“ i zavisnih privreda je otvoren proces, koji se često manifestuje kao obično proširenje tržišta za plasman proizvoda i kapitala iz razvijenih, uz gašenje domaće proizvodnje. Radnici postaju običan „dodatak“ i trošak kapitalu, bez vlasničkih prava, a time potpuno bez socijalne i sindikalne zaštite.

Istorijski sukob interesa rada i kapitala oko raspodele i ciljeva poslovanja odvija se na štetu radničke klase – sa *padom učešća najamnina* i plata od 15-20% u bruto domaćem proizvodu u poslednjih deset godina. MMF se usmerio na *stabilizaciju i privatizaciju*, a ostavio je po strani *pitanje siromaštva, nejednakosti i socijalnog kapitala* i nezaposlenosti. Ekonomski rast kao proces zahteva više nego samo stabilizaciju, privatizaciju i liberalizaciju. To je proces spajanja rada i kapitala u opštem procesu stvaranja vrednosti.

DOMINACIJA FINANSIJSKOG SPEKULATIVNOG KAPITALA

Na svetskoj sceni je istorijski *sukob interesa rada i kapitala*. Kapital je zadominirao, uz istovremenu dominaciju finansijskog kapitala koji odlazi u *spekulativne transakcije* umesto *realne investicije*. Spekulacije i spekulativna ekonomija, profit na spekulacijama, berzanske spekulacije zadominirali su svetskom scenom. Virtuelni kapital (finansijski bankarski derivati) određuje ukupna kretanja u privredama. Niko za sada ne postavlja pitanja *berzi* kao dominantno *spekulativnih institucija kapitalizma*.

Da bi se ublažili sukobi u kapitalizmu i zainteresovali radnici za korporacije u kojima rade uveden je veliki broj slučajeva da se *one daju radnicima na upravljanje* (ESOP), ili se *radnici uključuju u vlasničke odnose i upravljanje*.

Izgleda da je prihvaćena teza neoliberala pod geslom “privatizujte, privatizujte što pre, nije bitno kako to radite, bitno je da to učinite odmah i to radikalno“. Džefri Saks se kasnije odrekao svog stava o privatizaciji i „posuo se pepelom“ tvrdeći da nije trebalo tako provoditi privatizaciju, da je pre trebalo *izgraditi sve institucije sistema*. Isto tako Milton Fridman korifej i najuticajniji ideolog neoliberalizma i konzervatizma koji je zapljusnuo svet, a tako nekritički prihvaćen i kod nas, *odrekao* se svojih osnovnih stavova nakon što je izazvao teške posledice u privredama u kojima se primenjivao model globalizacije i tržišnog fundamentalizma i liberalnog tržišta – doživeo je „otrežnjenje i osvešćenje“, da li će i nosioci svetskog finansijskog kapitala? Teško je to i gotovo iluzorno očekivati. Privatizacija je već nekoliko godina kao proces krenula uz žalopojke nekih naših ekonomista „reformatora“ da ide dosta sporo i da je gotovo zastala. Nažalost, privatizacija se i dalje nastavila stranom i domaćem spekulativnom kapitalu.

Ovde treba posebno naglasiti da se radi o velikoj, istorijskoj *prevari i pljački radničke klase* – stvarnog vlasnika (i stvaraoca) kapitala, kojeg drugi sada rasprodaju. A privatizacija državnog (javnog) kapitala uz slabljenje nacionalnih država u drobljenju kapitala i stvaranje nemoćnih država da vode nacionalnu razvojnu i socijalnu politiku. Nametnuta *iluzija privatnog vlasništva* kroz *privatizaciju kolektivnog* vodila je u *socijalnu dramu i tektonsko raslojavanje stanovništva*. Stoga i sve veći zahtevi za revizijom privatizacije, ne samo spekulativnog i tajkunskog karaktera, već uopšte.

PRIVATNI KAPITAL, PROFIT I SOCIJALNA DRŽAVA

Država sa svojom *socijalnom funkcijom*, koja je strana i neinteresantna privatnom kapitalu (preduzetniku), treba da *štiti interese zaposlenih*, dok je istovremeno *odgovorna za ekonomski razvoj*, dužna da preduzetnicima (nosiocima kapitala) osigura povoljne poslovne uslove preko makroekonomske razvojne politike, sigurnosti i stabilnosti poslovanja. To su vrlo složene, odgovorne, a često i *kontradiktorne funkcije države* (javnog sektora).

U ekonomskoj istoriji *nikada privatni kapital nije vodio socijalnu funkciju* i brinuo o pravima radnika. On im je profitno – interesno – suprotstavljen, a osnova mu je *egoizam, individualizam i otuđenost*.

Preusmeravanje ekonomije na dominantni privatni kapital i njegov profit ne znači da u stvorenom spekulativnom sistemu i slobodi kretanja (odliva) kapitala rast privatnog kapitala znači i rast društvenog blagostanja. Društveno bogatstvo nije zbir pojedinačnih privatnih bogatstava i kapitala i njihovog potpuno slobodnog raspolaganja. *Društveni ciljevi* ne moraju (i najčešće nisu) u savremenim državama identični privatnim. Privatnom je isključivo cilj profit i zgrtanje bogatstva, čak i na štetu države (neplaćanje poreza i doprinosa, izvlačenje olakšica), ali i zaposlenja. Nažalost i slabo ili nikakvo plaćanje rada. Savremene države sa *otuđenom političkom oligarhijom* okrenule su se interesima *vlasnika kapitala*, a na štetu radnika i zaposlenih, smanjuju svoju socijalnu funkciju i funkciju države blagostanja. Političke strukture na vlasti interesno se povezuju sa vlasnicima privatnog kapitala, stvarajući društvenu klimu - kojom su potčinili sve faktore

društva. Privatizacija omogućava *mehanizam uzurpacije* i prosto *otimači-ne društvenog i kolektivnog kapitala* i bogatstva (to je kolektivni kapital), a zatim se otvaraju široki prostori za razmah "privatnog preduzetništva" i spekulativnog kapitala. Sistem se "zarotirao" od društvenih i opštih ciljeva ai programa razvoja ka privatnom, individualnom, egoističkom i otudemnom sistemu, ogromnih socijalnih razlika.

Poznata je izjava Džefri Saksa: ...“vlada mora da ima *strategiju razvoja*, a to Srbiji nedostaje"... Mnogi sektori ne mogu da se razvijaju samo na privatnim osnovama. Većini sektora su za razvoj potrebne *državne investicije infrastruktura*, obučeni radnici, izvozna tržišta, *privlačenje novih investicija*. To ne može da bude prepušteno tržištu, već traži ozbiljnu državnu strategiju“ (NIN, intervju).

I predstavnici stranog kapitala (investitori) tražili su da se usvoji novi Zakon o radu i ukinu brojne *poreske olakšice za zaposlene*. Verovatno im treba ne samo jeftina, već po mogućnosti *besplatna radna snaga*, da bi bili profitabilni i zainteresovani za ulaganja. To je i jedan od uslova stranih kreditora Srbiji, kao u Dinkićevim investicijama do sada sa brojnim davanjima (*subvencijama*) i *oslobađanjima stranih investitora*.

Normalno je da su radnici protiv novog Zakona o radu, štrajku i stečaju, minulom radu koji gube, uz to opravdano traže *da budu uključeni* u proces oporavka svojih preduzeća. Sindikati s pravom ističu da je vlast „izigrala radnike“ i već dogovorene principe, uz to obmanjuje javnost da je bilo usaglašeno 90% teksta, što nije tačno.

EFEKTI I POSLEDICE PRIVATIZACIJE – GIGANTSKA VAMPIRSKA HOBOTNICA

Nekritičnim prihvatanjem *neoliberalne dogme* proveden je radikalni i bolni program privatizacije, a u osnovi grube i organizovane pljačke radničkog kapitala i javnih sredstava.

Porazni su rezultati neoliberalnog kapitalizma, posebno kroz proces privatizacije. Plašeći se da ne oteraju strane investitore i ne privuku nove-havo tvrde („bez kojih nema razvoja“ – kako tvrde) provodi se privatizacija, smanjenje domaće potrošnje i uvodi „fleksibilnost rada“ (obaranje cene i troškovi).

Šta do sada imamo kao *efekte privatizacije*. Prema najnovijim podacima u dosadašnjem procesu privatizacije prodato je 2.428 preduzeća i najveći deo (26 od ukupno 29) banaka. Namera je da se i ove dve-tri državne banke prodaju i odu u ruke stranog kapitala. Ostajemo potpuno bez nacionalnog bankarskog sektora.

Porazni su rezultati tako prihvaćenog neoliberalnog kapitalizma. Država (nosioci vlasti u sprezi sa tajkunima) *prodaje tuđu imovinu* (radnika, zaposlenih) puni budžet i podržava javnu potrošnju. Prodaja ili gotovo *poklanjanje privrednih resursa* inostranim prijateljima ili domaćim tajkunima uz provizije je razvijen proces. Dokle se tako može ići? Dok se ne dakle rasproda ostatak preduzeća! Izvršena je dakle nekontrolisana i pogrešna privatizacija. To je bio talas privatnog, neobuzdanog kapitalizma.

Realni kapital preduzeća se stavlja u ruke finansijske oligarhije, a stanovništvo privremeno preko budžeta „smiruje“. Nema tu socijalne ravnoteže, dok se društvo razbija interesno, čime izostaju bilo kakvi zajednički ciljevi socijalnog ili razvojnog karaktera.

Od prodaje svih 2.428 preduzeća do sada je ostvareno 2.675 miliona evra, to je manje od doznaka naših radnika iz inostranstva u toku samo jedne godine, od čega je u investicije trebalo usmeriti 1.103 miliona. Međutim, investicije u fiksne fondove iznad amortizacije iznose svega oko 2.2% do 4,1% bruto domaćeg proizvoda. Gde su *strane direktne investicije* koje u ovom periodu (2001-2022) iznose 43,4 milijardi evra? U isto vreme *doznake* naših iz inostranstva iznose oko 6,3 milijarde evra. Te strane direktne investicije" su završile preko prodaje preduzeća i banaka u budžetu, a ne u rekonstrukciji i modernizaciji preduzeća i *stvarno novih (grinfild) investicija*. Kakvi su stvarni efekti privatizacije do sada?

Da navedemo činjenicu da se podaci o privatizaciji kako su nekada javno publikovani više ne objavljuju. Istina, od tada se i dalje vrši proces privatizacije ili još bolje *rasprodaje javnog dobra* posebno nekoliko vrlo značajnijih sistema.

Polazi se od stava da je proces privatizacije gotovo završen i da više ne postoje brojniji slučajevi koji ulaze u proces privatizacije.

Da navedemo dosadašnje efekte ovog stvarno razornog procesa:

- 1) Neuspešno je privatizovano 656 preduzeća sa preko 83.000 zaposlenih u njima. Pred stečajem ili likvidacijom nakon privatizacije je bilo 65% preduzeća. Od 5.000 preduzeća u stečaju svega 1% se izvuče;
- 2) Još posluje, ali otežano 35% privatizovanih preduzeća;
- 3) Izgubilo je posao oko 400.000 do tada zaposlenih;
- 4) Bez posla je ostalo u preduzećima privatizovanim po ranijem zakonu 139.000 radnika i
- 5) Po zakonu iz 2001. godine 259.000 zaposlenih (do kraja 2016. godine).

Društvena (kolektivna) preduzeća su u 2002. godini kada je počeo ovaj privatizacioni sunovrat, imala 680.000 zaposlenih, a sada u njima radi svega 186.000 zaposlenih. U investicije iz privatizacije trebalo je uložiti 1,1 milijardu, ali je uloženo simboličan iznos. U poslednje četiri godine nije uloženo ništa.

Domaće investicije do sada nisu oživele, dok domaća proizvodnja zbog *ogromnog uvoza* (izazvana liberalizacijom uvoza svega i svačega, *precenjenim* kursom dinara) slabo podržana, sve više malaksava). Koliko je ostalo da radi u sada tudim privatnim ili stranim preduzećima, bez bilo kakvih prava, ucenjeni i zanemeli (od straha za posao i neizvesnosti). *Privatizacija je direktan uzrok visoke nezaposlenosti*. Ovo nije samo put u „turbo kapitalizam“, već u najgoru pljačku naroda. Otvoren je *proces legalizacije pljačke društvenog kapitala*, uz stalni rast nezaposlenosti, siromaštva i bede. Mnogi su svoj kapital stekli kradom, korupcijom i političkim vezama s liderima na vlasti.

„U poslednjoj deceniji Srbiju je zadesio najgori oblik kapitalizma. Tajkuni oblikuju Srbiju prema meri vlastitih interesa. Obespravljeni i poniženi radnik izložen je svakojakim hirovima i samovoljni novokompono-

vanih gazda. U *tajkunskom srpskom kapitalizmu* nema mesta za sindikalno organizovanje, jer, izgleda da bi zaposleni trebalo da budu srećni što uopšte imaju posao...“ (Dr Ljubodrag Savić: Đavo je došao po svoje, Pravda, Beograd, 2012).

Otpisati državna preduzeća kao *zastarela i neefikasna* je velika greška, nije im ni data šansa za razvoj.

Dakle, investicije nisu oživele, proizvodnja nije oživela, nezaposlenost se naglo povećava (400 hiljada), *socijalni slom društva* je na vidiku, dok restrukturisanje proizvodnje i izvoza izostaje.

Izvoz je visoko precejenjenim kursom dinara destimulisan, dok je uvoz prosto eksplodirao, uz *uništeni proizvodni sektor*. To se posebno ispoljava u 2012., 2013., 2014., 2021. i 2022. godini, kada izvoz pada, dok se uvoz povećava, tako da se proširuje *spoljnotrgovinski deficit* (4,4 milijarde evra svake godine). Deficit spoljne trgovine u 2022. iznosi 11-12 milijardi evra, dok je prirast bruto proizvoda oko 1,8 milijardi. To su rezultati ovakve „politike efikasnog razvoja“.

Država ne sme dozvoliti da se *strateški proizvodi, energenti, sirovine i nacionalna bogatstva, privatizuju ili rasprodaju*, a informacioni sistemi (TV, Stampa) prodaju stranom kapitalu. Tada se širi *informaciona propaganda* u cilju „promene svesti“ i ispiranja mozgova. slamanje otpora i neutralisanje kritičke misli što je u funkciji stvaranja „zombi nacije“, a i *poslušničke upravljačke strukture*.

To je granica ispod koje se ne sme ići da se ne ugrozi nacionalni suverenitet i *budućnost nacije i zemlje*.

Tako je i za MMF, kao instrument svetskog finansijskog kapitala važno samo da se očuvaju „monetarni okviri“ ili stabilnost, smanji budžetski deficit i održi *tempo privatizacije*, sve ostalo je nebitno.

Bez referenduma je radnicima vlasništvo proglašeno društvenim i prodato (predato) strancima i tajkunima čije poreklo kapitala nije istraživano. Zaposleni su time *postali najamni radnici* (bez bilo kakvih prava ili su se priključili armiji nezaposlenih).

Prevladava *grabež za vlašću i materijalnim dobrima*. Predajući preduzeća stranom kapitalu ili domaćim tajkunima - domaći vlastodršci dali su im i političku moć i monopol nad svim segmentima javnog života u državi.

Strane korporacije i banke kupuju naša preduzeća jeftino (obezvređena), a time istovremeno i tržište za plasman svojih proizvoda. „Za razvoj su potrebne domaće banke, uključujući i razvojne banke, potrebno je stimulisati domaće štednje i investicija, nisu potrebni keš krediti i stimulisanje privatne potrošnje uvozne robe. Sa bankarskim sistemom u stranim rukama, sa enormnim kamatama, sa monetarnim sistemom koji više vodi računa o interesima bankarskog sektora nego o interesima razvoja zemlje, ekonomija će u najboljem slučaju favoriti. Konačno i možda najvažnije, Srbija mora pronaći način da bar ekonomsku sferu profesionalizuje i depolitizuje. Bez toga, nikakvog ozbiljnog ekonomskog pomaka ne može biti“ (Nebojša Katić u „Politici“, Beograd, 27. 02. 2010).

Nacija i država su stavljeni u potčinjen položaj stranim i domaćim centrima moći, *pljačkaškom kapitalu, nepravdi i siromaštvu*.

Porazni su efekti neoliberalnog kapitalizma, posebno kroz proces prodaje preduzeća procesom privatizacije. On je i danas u Srbiji vladajuća ideologija i politička osnova „modela razvoja“. „Mi bez privatizacije ne možemo dalje“ (Vučić). Umesto etike proizvodnje, novi privatni vlasnici su gasili privredu, otpuštali radnike, menjali namenu proizvodnje preduzeća i spekulisali zemljištem ili jednostavno iskoristili sve dalje pogodnosti i stimulansi i prvom prilikom otišli.

Radnicima su najpre za vlasnike novca oduzeli fabrike. Zatim su ih isterali na ulice, a umesto fabrika izgradili velelepne šoping molove, strane banke, ekskluzivne stanove i vile, bestidno uživajući u svim blagodetima neobuzdanog liberalnog kapitalizma. „Uspostavljen je sistem u kome se moć, samovolja i bogatstvo najbogatijih meri količinom bede najsiromašnijih“ (Savić, isto, 9).

KONCEPT PRIVATIZACIJE – RASPRODAJA BEZ OŽIVLJAVANJA PRIVREDE, INVESTICIJA I RESTRUKTURISANJA

Ideologija brze, radikalne i nekontrolisane privatizacije je stvarni društveni prevrat. To je otrovani put u razaranje nacionalne privrede. Koncept privatizacije ne samo da je pogrešan s potpuno pogrešnom upotrebom privatizovanih prihoda (budžet, javna tekuća potrošnja), već se radi o otimanju i prodaji imovine (kapitala) kolektiva koji je stvarao taj kapital pod vidom „društvenog vlasništva“. Dodao bih da je to najveća prevara i pljačka radničke klase do sada (zaposlenih). Privatizacija je pretvorena u običnu pljačku i masovne stečajevе preduzeća, a čiji su vlasnici do sada bili zaposleni.

Do sada je prodato 2.420 preduzeća u kojima je bilo zaposleno 340 hiljada. Ostvareni prihodi od privatizacije, videli smo, iznose ukupno 2,6 milijardi evra, od čega je trebalo investirati 1,4 milijarde, a u socijalni program 272 miliona evra. Investicije privrede nisu oživele i kreću se po stopi od privrede oko 14% bruto domaćeg proizvoda, to iznosi svega 3-4% iznad amortizacije. Istina je u svemu tome da je uništena do sada izuzetno dobra statistika investicija pa se i podaci o investicijama samo indirektno izračunavaju (preko odobrenih investicionih kredita, što nije isto).

Privatizacija je jedan od stubova neoliberalizma (koji je doživeo potpuni krah kao koncept) u kapitalizmu, ali i kod nas. I pored toga neki naši ekonomisti tvrde da je „privatizacija bez zamene“ i da je ulazak države u preduzeća istorijski poražen koncept“. Pošto je privatizacija „dosta ogadena“, posebno kada je krenula kriza, treba „ponovo odbraniti ideju privatizacije, jer kapitalizam nema alternativu“. Možete samo zamisliti ovakve teorijske i operativne preporuke!

I dalje se tvrdi, gotovo dogmatski, da je „privatizacija srž ekonomskih reformi“. To što nemamo prave države, što je to postala država stranačka na vlasti, interesno privatizovane javne funkcije bez koncepta razvoja i bilo kakve strategije razvoja – to se ne postavlja kao pitanje.

Realni kapital preduzeća (stvarno vlasništvo zaposlenih koji su ga stvarali i uvećavali decenijama) stavlja se u ruke finansijske oligarhije,

dok prihodi odlaze u budžet. Preko budžeta se „smiruje“ stanovništvo i gasi (odlaže) socijalna kriza. Međutim, *nema socijalne ravnoteže, društvo je interesno razbijeno*. Time nestaju i zajednički ciljevi socijalnog i razvojnog karaktera. Društvo i privreda plivaju" od krize do krize, od jednog do drugog oblika *parcijalne ravnoteže*, ali u stalno prisutnoj krizi iz koje oni koji vode privredu i društvo ne vide izlaz.

PLJAČKAŠKA PRIVATIZACIJA „REFORMATORA“ I SLOM KIČME EKONOMIJE

Nova religija *svemoćnog neoliberalizma i globalizacije* polazi od stava da je „novi“ kapitalizam doneti bogatstvo svima. Novi kapitalizam je u svojoj osnovi *globalizam* i zapadni „*preobraženi imperijalizam*“.

Ortodokсни neoliberalizam je direktni produkt krajnje ideološke pristrasnosti razvijenih kapitalističkih država i njihovih interesa. „Regenomika“ i „tačkerizam“ to najbolje pokazuju svojim rezultatima i posledicama.

Koncepcija privatizacije je otimanje i rasprodaja imovine kolektiva koji je stvarao taj kapital, pod vidom društvenog vlasništva. Zar se privatizacija nije mogla vršiti preko radničkog akcionarstva uz pomoć kredita naših banaka. To je, uostalom omogućeno kriminalnom sloju kojem i nije cilj očuvanje i razvoj firme.

Ovde bih samo dodao da je to najveća prevara i pljačka zaposlenih koji su i stvarali ta preduzeća. Uzmimo samo primer „Sartida“ prodalog sa svim delovima za 23 miliona dolara. Tada se samo njegov stadion nudio na tržištu za dvostruko višu cenu. Ogroman je broj takvih slučajeva (šećerane, duvanska industrija, tekstilna industrija, prehrambena industrija, cementare, Vršачki vinogradi, poljoprivredno zemljište, kombinati i dr.).

Treba *izvršiti kompletnu reviziju privatizacije*, što je nesporno, ali to će biti moguće samo u slučaju da druge, stvarno *patriotske stranke*, dođu na vlast. Do sada je to omogućeno sumnjivom kapitalu, često iz *kriminogene zone* (čije se poreklo nije ni ispitivalo) da *pokupuju obezvređena domaća preduzeća*, od kojih je najveći deo otišao u stečaj ili likvidaciju. Čak su i *kreditima banaka* (pozajmljenim novcem) kupovali preduzeća, a kao *garanciju vraćanja* (hipoteku) uključili imovinu koju su kupili (koju su visoko procenili u davanju hipoteka), a nisu otplatili. *Najveći broj domaćih banaka je odveden u stečaj i likvidaciju*, dajući takvim tajkunima kredite, da bi došle strane banke i preuzele monetarno-finansijski sistem.

Dakle, „finansijske“ „pirane“ su pokupovale pozajmljenim ili opljačkanim novcem „društveno“ (radničko) vlasništvo i *navukli divovski dug*. Tako nešto nije bilo dozvoljeno zaposlenim u preduzećima (radničko akcionarstvo i suvlasništvo u preduzećima u politici razvoja preduzeća).

Privatizacija bez potrebne jasne regulative redovno dovodi do *ogoljavanja i uništavanja privrede* pre nego do *stvaranja kapitala za razvoj*. Stvarno je ostvaren program pljačke privrednih resursa. To je *korumpirani proces privatizacije* i besramno lice preuzetog primitivnog kapitalizma katastrofe.

Pošto je potrošnja u poslednjim godinama za 30-33% veća od bruto domaćeg proizvoda, standard i potrošnja stanovništva (zasnovani na kreditima, budžetskim izdacima za lične i socijalne dohotke, doznakama iz inostranstva i sl.) ne mogu se dugoročno održati. To se čak ne može ni kreditima (zaduživanjem) u inostranstvu, jer nisu zasnovani na zdravim osnovama. Uz sve to, kroz orkestriranu medijsku kampanju to se prikazuje kao rezultat uspešnih reformi koje se sprovode u Srbiji". O drugom konceptu privatizacije naši „reformatori" nisu želeli ni razgovarati. Nisu im bili bliski argumenti svetskih ekonomista o pogubnosti prihvatanja takvog koncepta liberalizma u svim privredama u tranziciji. Takav koncept neoliberalizma kroz liberalizaciju, *privatizaciju, deregulaciju i stabilizaciju*, je program *ekonomskog neokolonijalizma*. Našim „reformistima“, predstavnicima „proevropske“ i „demokratske“ Srbije takve spoznaje i stavovi svetskih autoriteta ne znače ništa. Mnogi od njih o Evropskoj uniji osim naziva i broja članica ne znaju gotovo ništa! A o stvarnoj egzistencijalnoj i funkcionalnoj krizi EU ne žele ni da čuju.

Ovakva situacija u privredi i društvu se može održati najviše godinu-dve kada se prodaju Telekom, EPS, NIS, JAT, Aerodrom, osiguranje, imovina Fonda PIO, imovina sindikata (hoteli, odmarališta), vojna imovina – tada nastaje period kada se neće imati šta prodati. Nastaće *padanje „direktnih investicija“, usporavanje privredne aktivnosti i porast nezaposlenosti*. Zarade zaposlenih će stagnirati, a prostor za visoke zarade banaka će se suziti, čime će doći do *odliva spekulativnog kapitala iz Srbije*. Prezaduženi građani sa visokim kreditima i deviznom klauzulom imaće *veliko povećanje dinarskih rata*, uz stagnaciju zarada, što vodi krizi finansijskog tržišta i poslovnog bankarstva.

To može da vodi samo u produbljavanje krize kada već imamo nizak nivo privredne aktivnosti, milionsku nezaposlenost, 1.660 hiljada penzionera, ogromnu spoljnu zaduženost i *pritisak tereta spoljnih dugova, masovno osiromašeno stanovništvo* i proletarizaciju srednje klase. To je normalna posledica *lošeg koncepta razvoja i stabilizacije, dopunjena pogrešnom privatizacijom i liberalizacijom tržišta*. Otpisati društvena preduzeća kao neefikasna i zastarela je bila velika greška.

Pogrešan model privatizacije i neefikasan model „tranzicije“ (prema kome i čemu ide ta „tranzicija“?) neminovno je doveo do dugoročnog pada industrijske proizvodnje i velikog sloma sektora privrednih preduzeća. Proizvodnja je u 2015. godini dostigla nivo od 40% iz perioda 1998. godine. Dakle, promašena privatizacija, provedena na pogrešan način, nije vodila *povećanju efikasnosti i rastu privrede i zaposlenosti, već razvlačenju imovine (kapitala) i opadanju proizvodnje i zaposlenosti*.

Neoliberalna privatizacija EPS-a (preko prevođenja na *akcionarstvo*) je po preporuci MMF, što je sastavni deo projekta *organizovanog uništavanja privrede i države*. Ne bira se politika *rekonstrukcije i novog sistema upravljanja* preduzećem – sa *novom kadrovskom politikom* (stručnjaka, a ne partijskih poslušnika i izvršitelja).

Svetska banka je (sa MMF) već 90-tih godina izradila *projekat kako uništiti ekonomiju* jedne države, stvoriti je zavisnom o stranom kapitalu i nametnuti joj omču spoljnih dugova (V. Perkins, *Bio sam ekonomski ubica*).

SLOM NEOLIBERALNOG PROJEKTA, POVRATAK SLOBODE I DUHOVNOG AKTIVIZMA

Dokidanje eksploatatorske i pljačkaške privatizacije bila je nužnost, mada se sa privatizacijom i dalje nastavlja „do okončanja“.

Sa ovakvim „rezultatima“ i *pogrešnom razvojnog, monetarnom, fiskalnom, spoljnotrgovinskom politikom, raspodelom, investicijama, deviznom i kursnom politikom* – jasno nam je kakav nas scenario čeka, ako ova ekipa i dalje bude vodila na ovakvoj strategiji i politici ovu privredu i društvo. Stvorena je, jasno je javnosti, sprega spekulativnih profita, *razaranja bez obnove*, uz masovno siromašenje. To je sponzorisano *razaranja nacionalne ekonomije*.

Privatizacija, poznato je, pretvorena je u običnu pljačku, stečajeve i likvidacije preduzeća, čiji su stvarni vlasnici bili do sada zaposleni. Oni su godinama stvarali taj kapital i razvijali svoja preduzeća.

Tajkuni su se obogatili na toj *neviđenoj pljački radničkog kapitala*, čak i uzimajući kredite od banaka i na rate, uz zalaganje kupljenih (neotplaćenih) preduzeća. *Bez nužnog referenduma radničko vlasništvo* je proglašeno društvenim i prodato (predano) strancima ili *poluobrazovanim tajkunima* (na zgrnutom i opljačkanom krimi – kapitalu). Time su zaposleni postali najamni radnici, sa neizvesnom budućnošću.

Nema više šta da se prodaje. Na red dolaze Telekom, veliki sistemi, energenti, vodoprivreda, sredstva informisanja, saobraćajnice, PKB, kompleksi zemljišta i sl. Sve to uz „*preporuke*“ i *svestranu pomoć MMF i Svetske banke*, a pre svega neodgovorne i *nesposobne vlade*.

Kroz proces pljačkaške privatizacije preduzeća su najpre oduzeta od zaposlenih (preko proglašavanja njihovih preduzeća kao društveno i ničije vlasništvo, a zatim državno i rasprodato (bez odgovornosti).

Velika podrška privatizaciji kao jednom od stubova neoliberalizma u Srbiji daje i Svetska banka (izvršni direktor). U razgovoru s Vučićem, oni su za prodaju preduzeća iz portfolija agencije za privatizaciju, jer je, po njima, to „osnovni uslov za uspostavljanje zdrave ekonomije“. I MMF i Svetska banka kao *institucije zaštite interesa zapadnih kreditora*, promovišu isti model neoliberalizma u čijoj je osnovi *privatizacija i prodaja preduzeća i nacionalnih resursa stranom kapitalu*. Može li se iz višegodišnje krize u ulaznu razvojnu fazu? Na osnovu kakvog koncepta i modela razvoja? Zadržavanje postojećeg modela i makroekonomske politike vodi daljem produbljanju i produžavanju krize. Model se mora napustiti i izgraditi novi koji će u svim delovima biti usmeren prema *sektoru privrede* (preduzeća), *razvoju i novoj zaposlenosti*. Ako se želela stvarna promena vlasničkih odnosa trebao se promeniti sasvim drugačiji model privatizacije – da *zaposleni postanu vlasnici (akcionari) preduzeća*, a sa *svežim kapitalom* uloženim od strane zaposlenih, preko povoljnih dugoročnih bankarskih kredita u preduzeća. Tada se otvara proces *revitalizacije privrede*, a preko njega i *domaćih banaka i sektora stanovništva*. To je istorijski organski *spoj rada i kapitala u preduzeću*. Stoga je potrebna revizija svih do sada provedenih privatizacija.

Nema i ne sme postojati daljih privatizacija, posebno strateških preduzeća i privrednih resursa. Treba *izvršiti masovnu reviziju privatizovanih preduzeća* i sve što nije dalo rezultate, ili je sa sumnjivim kapitalom ili transakcijama, *oduzeti i vratiti stvarnim vlasnicima – zaposlenim* kroz proces razvoja *akcionarstva* i potrebnih (kreditnih) sredstava za ostvarivanje tog procesa. Navodim vrlo upečatljiv tekst (Politika, *Gde su fabrike Srbi*, 14. 08. 2016.) koji to dobro oslikava: „Malo je privatizovanih fabrika u Srbiji koje mogu da se pohvale da im je proizvodnja stabilna (ili da je uopšte nastavljena). Mnogo je preduzeća koja su bila vodeća u zemlji, a sada su u stečaju (ili su brzo likvidirana), dok im vlasnici ili sede u zatvoru ili sa nanogicama kod kuće. Umesto da se proizvodnja razvija sa kreditima, novac je završio na nekim dalekim ostrvima ili u švajcarskim bankama. Banke su ugašene, radnici su bez posla, a fabrike zarasle u korov“.

Slomljena je industrijska kičma privrede Srbije i Beograda (IMT, IPM, ZMAJ, MINEL, RATKO MITROVIĆ, PARTIZANSKI PUT, BEKO, DP KLUZ i drugi). Néma grada u Srbiji u kojem privreda nije u *procesu privatizacije i pljačkom potpuno uništena*.

Obaranje cene rada, troškova rada, prava radnika, nastalo nakon privatizacije, ne vodi porastu zaposlenosti, već *nesigurnosti zaposlenih, učenama, gubitku najvećeg dela stečenih prava do sada*. To je put u *lakše otpuštanje zaposlenih* i politika *pritiska na nadnice*, ali i stvaranje *velike nesigurnosti, neizvesnosti* kod zaposlenih na određeno vreme, po ugovoru i sl.

Egzistencijalni strah od odmazde javlja se kod radnika koji ga sputava, prališe i urušava svaku kritičku i kreativnu misao. *Autocenzura* je postala vrlo *razvijena društvena bolest* koja sve *parališe*, u stvorenom ambijentu žrtvovana za *golü egzistenciju i strah od gubitka posla* (a bez društvene zaštite potrebnih institucija). Rastu sukobi vlasničkih interesa.

ANTISISTEM I RASPRODAJA RESURSA SE NASTAVLJAJU

Antisistem deluje i dalje u uništavanju nacionalne privrede. Ovom procesu prodaje ili predaje javnih preduzeća (ostalo je oko 500) u ruke ili *kontrolu stranih država ili korporacija*, privreda Srbije se *praktično kolonizuje* i stavlja pod *potpunu kontrolu stranih interesa i kapitala*.

Poznat je slučaj *elektroprivrede* Srbije i njenog *pretvaranja u akcionarsko društvo* (a kasnije privatizaciju), a sad prepuštanje na upravljanje „stručnjacima iz Norveške“. „Švajcarska vrši nadzor“ i elektronsko upravljanje nad svim javnim preduzećima u Srbiji (videti vrlo ilustrativan rad Nikole Vlahovića: Javne tajne javnih preduzeća, Tabloid, br. 233, 16. 02. 2023. str. 16-17). Umesto da se *dovedu domaći (nestranački) stručnjaci u javna preduzeća i izmeni sistem upravljanja, kontrole i politike* njihovog podržavanja i razvoja – dovode se stranci „jer su bolji i odgovorniji“. Stvarno je na sceni ubitačan i razoran posao „ekonomskog ubice“. *Brojne pljačke i uništavanje nacionalne privrede i javnog sektora* u celini, rezultat je najvećim delom delovanja stranaka na vlasti. Veliki broj konkretnih primera destrukcije i uništavanja javnih preduzeća, nalazi se u navedenom prilogu Nikole Vlahovića. Dakle, procesi privatizacije, rasprodaje i „poklanjanja“ resursa Srbije se nastavljaju kao širi i kao brži proces.

Kakva je sudbina javnih preduzeća koji čine *okosnicu razvoja i stabilnosti*, ali i *državnosti Srbije*? Da navedemo samo neka od njih:

Elektromreža, Putevi Srbije, Koridori Srbije, Državna lutrija, Emisiona tehnika, PTT Srbije (simbol prave državnosti), Vodovod i kanalizacija, Institut „Jaroslav Černi“, Telekom, Srbija gas, Gradski saobraćaj, Kanalizaciona mreža, veliki sistemi i brojni drugi.

Sva državna (javna) preduzeća će se do kraja 2025. *pretvoriti u akcionarska*. Da li autori uopšte znaju do čega će to dovesti?

Ideja *socijalne države i pravde, razvoj i očuvanje javnih preduzeća* nije koncept „ekonomskih ubica“.

Pretvaranje javnih preduzeća u privatna ili akcionarska je u funkciji *kriminala, destrukcije privrede* i stavljanje pod kontrolu *stranog kapitala*.

Veliki finansijski investicioni fondovi koji su zgrnuli ogroman novčani kapital u sistemu enormne emisije novca centralnih banaka (u borbi protiv krize), osećaju da se trese ova ogromna finansijska (obrnuta) piramida. Moguć je brzi krah i slom monetarnih sistema i gubitak ogromne mase novčanih holdinga. Fondovi s ogromnim kapitalom žele što pre da uđu u transformisanje novca u realni kapital. Tu se krije velika opasnost za države koje provode politiku neoliberalizma i prodaje nacionalnih rasursa i preduzeća, da ih ovi pokupuju i jednostavno „usišu“ u svoje vlasništvo. Takve države ostavljaju kao pravi „kostur bez sadržaja“, osuđene na visoku zavisnost o stranim investitorima i kapitalu, a u stvari na životarenje u stalnoj krizi i konačno *socijalnom slomu i nestanku (usisane) takve države*.

PREDUZEĆE, RAD I KAPITAL U PROCESU RAZVOJA I REFORME SISTEMA

U programima svih političkih stranaka nigde nema razvoja privrede, osposobljavanje preduzeća za razvoj, da postanu „stubovi razvoja“. Istinski program razvoja mora biti *okrenut preduzeću (privredi)*, dinamičnom (a ne anemičnom i sporom ili tromom) razvoju i *punoj zaposlenosti* rada. I dok mi završavamo našu privatizaciju na zapadu u krizi cveta *nacionalizacija* i vrlo razvijeni *državni ekonomski intervencionizam* (spasavanje banaka, berzi i velikih korporacija).

Sve dalje *privatizacije treba zaustaviti*, a do sada izvršene temeljno ispitati i „živa“ preduzeća vratiti stvarnim vlasnicima zaposlenim. Postoji razrađen koncept kako to ostvariti..

SPAJANJE RADNIKA I KAPITALA U PREDUZEĆU

Umesto da „tajkuni“ i novokomponovani kapitalisti dobijaju povoljne kredite za kupovinu preduzeća to su mogli dobiti zaposleni i uložiti ih u fondove svojih preduzeća za razvoj, kao svoj akcionarski kapital. *Kredit pretvaramo u kapital preduzeća*. Tada je otvoren i proces revitalizacije privrede i domaćih poslovnih banaka. Sada su i banke postale žrtve tih dugova i tajkuna (nekoliko državnih je likvidirano).

Istorijski, imali smo šansu da stvarno spojimo rad i kapital u preduzeću (kao ni jedna druga „privreda u tranziciji“), promenimo vlasničke odnose, povećamo interes radnika za razvoj (profit preduzeća i njegovu upotrebu), programe razvoja, vraćanje visoko obrazovanih stručnjaka u privredu, dakle, *vraćanje radnika i kapitala u preduzeće*, a ne njihovu nezaposlenost, pauperizaciju i potpuno osiromašenje, ali i begstvo finansijskog kapitala u inostranstvo i školovanih kadrova.

Pri tome najveći broj njih postaju socijalni slučajevi. Postojeći proces privatizacije *treba odmah zaustaviti* (ostalo je još oko hiljadu preduzeća i veliki strateški sistemi) i sprečiti *dalju pljačku naroda uz ogromno socijalno raslojavanje društva*. Postoji razraden drugi koncept u kojem su preduzeće, radnici i stručnjaci u centru ovih procesa, ali se tada menjaju društveni odnosi.

Da li je kasno za drugi koncept? Da li sada u nužnoj *reviziji privatizacije* kroz proces *dokapitalizacije* uključiti i zaposlene u vlasničke odnose i pretvoriti o poznata 23 zahteva za reviziju privatizacije.

Mora se izbeći katastrofa u koju se otvoreno srlja i u koju nas vode ovakvi „ekonomski eksperti“. Oni ne mogu napraviti zaokret, sa njima ne možemo očekivati stvarne ekonomske, socijalne i političke reforme. To je period *vladanja nestručnosti i pohlepe*. Isplivao je kao politički faktor „obogaćeni kriminalni talog“. Program stabilizacije, liberalizacije i privatizacije nije bio program za privredni rast, već *privredno propadanje*.

„Država ne može postati bogata, ako nema razvijen sektor industrije“ (Kejnz). Takva poruka je davno prihvaćena i u privrednoj istoriji dokazana.

Upravo je ovaj model privatizacije doveo do *deindustrijalizacije, uništavanja domaće privrede i proizvodnje, preraspodele* sve manje novostvorene vrednosti i odvođenje društva i privrede u *kolonijalni položaj*.

Da pojasnimo koncept spajanja rada i kapitala u preduzeću koji je detaljno razrađen u projektu „Strategija i model dinamičkog ekonomskog rasta i socijalne ravnoteže“ (2011. godina).

Fiksni kapital se amortizuje, dok se *zaposleni tretiraju kao trošak* (bruto lični dohoci) i *tekući odliv sredstava iz preduzeća*. Pretvaranjem zaposlenih u vlasnike (akcionare) preduzeća, uz pomoć *jevtinih bankarskih kredita*, nestaje suprotnost interesa zaposlenih i razvoja preduzeća. Zaposleni sada *deo ličnog dohotka* (kao amortizacija radne snage i obnove kapitala) mesečno ulaže pri isplati poreza i doprinosa u *fond za razvoj preduzeća*. Time se adekvatno *smanjuju prinosi i doprinosi iz ličnog dohotka*. To je *interna akumulacija i udeo radnika u formiranju kapitala preduzeća* (akcionarski kapital zaposlenih) za modernizaciju i razvoj preduzeća.

Sada se menja osnovni interni i razvojni odnos preduzeće – zaposleni - država.

Menja se položaj rada u strukturi:

- Sredstava, raspodele i ulaganja,

- Formiranja sopstvenog kapitala za razvoj preduzeća, tretiranje rada i radnika kao kapitala preduzeća, a ne *finalne potrošnje i slabljenja sredstava preduzeća odlivom* u ličnu i drugu (javnu ili spekulativnu) potrošnju. Time se ukida suprotnost interesa radnika (lična primanja) i razvojne funkcije preduzeća (akumulacije i investicija).

Zakonom o radu praktično je *ukinut minuli rad radnika*, jer se prenosi samo na poslednjeg poslodavca. Zašto se minuli rad, kao *oblik akumulacije*, a ne *vremena provedenog u radu* (staž) u toku samog rada ne izdvaja u fond za razvoj preduzeća, kao deo akcijskog kapitala radnika, njegovo učešće u jačanju kapitala preduzeća. Odlaskom iz preduzeća on ekonomsku samostalnost, a raspolaze svojim kapitalom, čime dobija i veću sigurnost u životu.

On može da ga ostavi u preduzeću (uz dividendu), da ga prenese drugom preduzeću, ili da ga uloži u banku uz kamatu. Konačno, da ga podigne i troši. To je njegov kapital na raspolaganju i izvor sigurnosti i stabilnosti. Ovako, kada dominira rad na određeno vreme, po ugovoru, za određene poslove, na probu i sl., minuli rad kao kategorija gotovo nestaje.

Stežanje kaiša, smanjenje potrošnje i standarda, ogroman rast nezaposlenosti treba odbaciti u novom programu razvoja. Izabrati i izraditi model privrednog rasta oslonjen na domaće faktore razvoja, domaću pamet i sredstva, a samo dopunska sredstva iz inostranstva (strani kapital).

Zbog katastrofalnih posledica primene neoliberalnog modela krize, a ne razvoja, u novom modelu ga treba u potpunosti odbaciti i uvesti nacionalnu razvojnu politiku i jačanje kapitala u preduzeću, uz aktiviranje sada mrtvih faktora razvoja.

Treba ukinuti politiku prinudne štednje (smanjenja plata i penzija) u cilju „finansijske konsolidacije javnog sektora“ gde slabo plaćeni rad i protivustavno smanjenje penzija podnose osnovni teret ove „stabilizacije“. Problem javnog sektora se rešava zdravim sistemom finansiranja razvoja samo preko brzog privrednog rasta i zaposlenosti. Iz takvog rasta osiguravaju se sredstva za otplatu stranih kredita, ali i za domaću štednju i investicije (a ne sa isključivim osloncem na strani kapital i dugove).

RAZVOJNA STRATEGIJA I PREDUZEĆE KAO CENTRALNA TAČKA SISTEMA

Izabrana razvojna, umesto dominantno *stabilizacione politike*, sa preduzećem kao centralnom tačkom razvoja, nužnost je opstanka društva. U tom pravcu moguće je sledeće:

1) Radnicima treba vratiti njihova preduzeća i učiniti ih stvarnim akcionarima i vlasnicima preduzeća. Stvaraju se novi vlasnički odnosi u preduzećima, uz novi sveži kapital preko banaka. Trebamo finansijski osposobljenu i samostalnu privredu odvojenu od sada dominantnih partijskih struktura. Spajamo rad i kapital u preduzećima, a zaposlene (s njihovim kapitalom) činimo odgovornim za upravljanje kapitalom, izborom menadžmenta i uspeh preduzeća.

Ukida se i reformiše Zakon o radu, koji je oduzeo sva stečena prava radnicima svodeći ih na težak položaj, nesigurnost, neizvesnost, na povremene poslove, otuđenje i bez bilo kakve zaštite prema poslodavcima.

Time se odvaja tekući rad kao stvaralac vrednosti (bogatstva) od minulog rada kao faktora raspodele.

Bez toga zaokreta se ne može iz krize. Kičma naše privrede je slomljena. razvojna politika obezglavljena, a privreda praktično uništena. Ni jedna stranka nema rešenje za izlaz iz krize.

Procesom privatizacije izvršena je ogromna preraspodela nacionalnog bogatstva uz pomoć privilegija i interesne sprege nosilaca vlasti i kriminalnih struktura. Upravljački sloj često „spaja“ vlasništvo nad preduzećima i politički položaj. Stvorena je interesna sprega partijskih oligarha (na vlasli) i nosilaca krupnog finansijskog spekulativnog i kriminalnog kapitala.

Kapitalizam kao sistem kapitala je stvarna i životna otuđenost radnika od kapitala i upravljanja kapitalom. To je najamni radnik čiji je osnovni cilj plata ili najamnina, dok je cilj kapitaliste - vlasnika akumulacija i profit. *Suprotnost interesa je ugrađena u sistem*. Mi treba da spojimo rad i kapital u preduzeću, izmenimo ulogu rada u poslovnim rezultatima, ali i da postanu nosioci odluka i vlasnici akcionarskog kapitala. Time radnici doživljavaju preduzeće i državu kao svoje, a ne kao „kravu muzaru“ koju treba na svaki način iskoristiti, a ne dati joj ništa. *Zajedništvo i nacionalni interesi* u razvoju dobijaju poseban značaj. *Zajedništvo umesto otuđenosti i individualnosti* posebno dolazi do izražaja. Tu se nalaze osnove za izradu strategije ozdravljenja privrede i društva, a time i razvoja.

Poznat je slučaj nekoliko preduzeća („Jugoprevoz“ – Kruševac, „Betonjerka“ – Aleksinac, „Jastrebac“ – Niš) u kojima radnici nisu dozvolili prodaju, ili su nakon neuspešne prodaje otkupili preko radničkog konzorcijuma svoja preduzeća, sanirali ih, osposobili, sada uspešno posluju i šire svoje poslovanje. To je *istinsko radničko akcionarstvo*, ali i stvarna budućnost privrede i društva.

Primanja zaposlenih direktno se vezuju za rezultate i uspeh preduzeća, a *minuli rad za formiranje kapitala i jačanje samofinansiranja preduzeća*. Struktura imovine preduzeća i *vlasnički odnosi* se iz osnova menjaju. Ovo se odnosi i na novozaposlene stručne radnike koji zalogom imovine dolaze do dugoročnih povoljnih kredita, koji zapošljavanjem, donose sa sobom kao kapital u preduzeća.

Prekida se proces daljih prodaja i privatizacija, uz reviziju dosadašnjih, posebno provedenih sa sumnjivim, često kriminalnim kapitalom. Radnici su pri tome sada postali *najamni radnici, odvojeni od kapitala i upravljanja, preduzeća opustošena*, a radnici bez bilo kakve zaštite i prava izbačeni na ulicu. Treba vratiti rad i kapital u preduzeća, koja treba maksimalno zaštititi i osposobiti za razvoj. Zaposleni će u procesu *reindustrijalizacije* postati vlasnici preduzeća. Radi se o uklanjanju pljačkaške i eksploatorske privatizacije. Sadašnji Zakon o radu (koji je radnike dodatno obespravio) *treba ukinuti i doneti novi*, jer su radnici postali socijalni slučajevi i sirovina za ceđenje.

Sada *menjamo vlasničke odnose* preko spajanja rada i kapitala u preduzeću. Radnici su do sada postali „običan dodatak kapitalu“. bez radnih prava, bez sindikalne i socijalne zaštite. Uvođenjem niza privremenih poslova, po ugovoru, na određeno vreme, na lizing preko agencije za posredovanje - radnici gube prava, sigurnost, uz veliku neizvesnost i strah za budućnost (na takvim poslovima rada od 27–30% zaposlenih, a rukovodstva su uglavnom u VD sistemu).

Rad je izgubio značaj razvojne funkcije, radnik se tretira samo kao trošak, uz stalnu težnju da se plate smanje u ceni koštanja, da se poslo-

davcima smanje troškovi rada. To je životna borba rada i kapitala u kojoj radnici moraju da se uključe u proces oživljavanja preduzeća – razvoja i upravljanja kapitalom.

Ekonomija je ovim procesima do sada dovedena pred finansijski i razvojni slom, a *nacija u pravo socijalno infarktno stanje*. Vrzino kolo štrajkova, socijalnih potresa i teško devastirane privrede dovode i do *nemoćne države i nemoći vlasti* da nađu pravi izlaz iz krize. Prikriveno masovno nezadovoljstvo, gnev, osećaj poniženosti i besperspektivnosti, ne stvaraju potrebnu energiju za stvarnu dubinsku reformu privrede i društva. Istovremeno raste nepoverenje u stranke i institucije. Nastala je i *kriza autoriteta – države, naučnih, kulturnih i političkih institucija*. Potrebno menjanje osnovnih funkcionalnih odnosa u privredi i pokretanje privrede na *bazi aktiviranja domaćih faktora razvoja, a ne na stranom kapitalu i spoljnim dugovima* (koji mogu biti samo dopunski inicijalni faktor).

Strah je postao moćna poluga u rukama *korumpiranih političara*. Oni čine sve da uterivanjem straha i nesigurnosti uguše svaki pokušaj organizovanog otpora. Strah je postao *moćna poluga nad ljudskim umom i političkim ponašanjem*. Strah i neizvesnost su loš saveznik progresa i promena u društvu. *Uz to sve veće nasilje i pohlepa deformišu društvene i međuljudske odnose*.

Ekonomski program traži razrađenu stvarnu dubinsku reformu sistema, a ne parcijalne i površne poteze.

Navodimo samo neke delove sistema:

1) Nema više prodaje, privatizacije, masovnih stečajeva i likvidacije preduzeća, posebno velikih sistema;

Novim merama trebaju se menjati odnosi u preduzećima, posebno odnos rada i kapitala, ali i odnosi preduzeća i države, odnosno preduzeća i banaka;

2) Novim sistemom kontrole novčanih tokova i kreditne politike povećava se stalna likvidnost (i sredstva) preduzeća, *bez odliva iz privrede*. To je posebna analiza koja će se dati javnosti;

3) *Smanjuje se spoljna zaduženost preduzeća*, kreditne obaveze i kamate;

4) Povećava se *finansijska samostalnost* i stabilnost preduzeća;

5) Kolektivi postaju *nosioci kapitala i razvoja, sigurnosti i modernizacije*. Društvo se okreće *proizvodnji i stvaranju bogatstva* nasuprot danas dominantno spekulativne i pljačkaške ekonomije;

6) Celi sistem razvoja, vrednosti i kvaliteta ekonomije vraća se u preduzeće i stvaraocima vrednosti;

7) *Banke i bankarski krediti* se stavljaju u svoju privrednu „prirodnu“ funkciju finansiranja razvoja i likvidnosti i potpunog podržavanja privredne aktivnosti *kroz selektivnu kreditnu politiku*;

8) Bankanski sistem se postepeno *vraća u nacionalno bankarstvo* (iz ruku stranog kapitala);

9) Kapital preduzeća (novo akcionarstvo radnika sa svežim kapitalom) i to fiksni, obrtni, ljudski – kreativni, informacioni, postaju *jedinstvena funkcija razvoja i sigurnosti* preduzeća i kolektiva;

10) Političari i politika se marginalizuju u uticaju na preduzeća (posebno ako se uvede zakon da političari svojom imovinom garantuju rezultate koje su obećali):

11) Menja se odnos prema nauci, istraživačkom radu i kvalitetnom obrazovanju (koji su sada *zapušteni i gotovo napušteni u opštem procesu obezvređenja i privatizacije*);

12) Kontrola korišćenja, upotrebe i efekata domaćeg i stranog kapitala i svih novčanih tokova povećava se na najviši nivo, uvodi se *novi bivši SDK, Razvojna banka, Institut za razvoj, Državna direkcija za anti-kriminalnu i antikorupcijsku delatnost*. Strateški se *spaja investicioni deo budžeta i Razvojna banka*. Menja se model monetarne politike centralne banke sa *stabilizacijom na razvojnu funkciju* privrede, uvodi se *društvena kontrola svih novčanih tokova, čime se sasecaju svi koreni korupcije i kriminala*. Država mora imati punu kontrolu nad energetskim sistemom, a ne da se *procesom akcionarstva stavlja pod kontrolu stranog kapitala*.

Sve mere makroekonomske politike se usmeravaju na *preduzeća i na razvoj*, dok se potpuno kontrolisani *strani i domaći kapital* preusmeravaju sa spekulativnih transakcija (i odliva iz Srbije) na privredni razvoj. Društvo se okreće *ka proizvodnji i stvaranju bogatstva*, nasuprot danas dominantne *spekulativne i pljačkaške ekonomije (ekonomije destrukcije)*. To je nova strategija *ozdravljenja privrede i društva*, uz potpunu drugačiju razvojnu politiku. Napušta se dosadašnja politika „*prinudne štednje*“ koja razara privredu i standard stanovništva.

TERETI DOSPELIH DUGOVA, OPASNOSTI OD NESOLVENTNOSTI I POZIV U „POMOĆ“ MMF

Zbog velikih *dospelih obaveza iz dugova, porasta kamata* na tržištu kapitala i *pogoršavanja uslova zaduživanja*, ali i *svetske finansijske krize* i „*opreznosti kapitala*“, rastu teškoće u *obezbeđivanju novih sredstava za refinansiranje obaveza*. „*Finansijski grč*“ pretilo ne samo *funkcionisanju javnog sektora*, već i *privrede u celini*. Sagledavajući sve te opasnosti i teškoće organi zaduženi za *javne finansije* prizvali su u „*pomoć prijatelja*“ – MMF. Umesto samo u *funkciji konsultanta i savetnika*, odnosno nadzornika i „*semafora*“ za *uslove novog zaduživanja*, sada se očekuje i *finansijska pomoć preko novog zaduživanja kod MMF*. Ponovo se *sklapa stend baj aranžman sa korišćenjem sredstava Fonda*.

Pritisnuti obavezama i teškoćama u *refinansiranju dugova, očuvnja likvidnosti i povrenja svetskih kreditora (kapitala)* u sposobnost i efikasnost organa Srbije da vode uspešnu i odgovornu makroekonomsku politiku, kao da se „*zaboravlja*“ politika i *koncept MMF u stvaranju visoko zavisnih i kontrolisanih država*. Upravljački mehanizam i „*saveti*“ MMF-a u čestim konsultacijama sa vladom i centralnom bankom, pretvara se u *nalogodavne „savete“ i ponašanje država prema preporukama MMF*. Koncept MMF se zasniva na *neoliberalizmu i monetarizmu*, tako da se u tom odnosu *ograničava monetarni i ekonomski suverenitet države*, a vođenje makropolitike *podređuje konceptu MMF*. To je cena i posledica vođenja jedne *neodgovorne i promašene politike i modela razvoja*, kojima nije mogla pomoći i velika propaganda laži o „*velikim i istorijskim uspesima*“ u razvoju nacionalne privrede, ali i teza o „*uravnoteženim javnim finansijama*“.

Država umesto da se orijentisala da koristi *domaći novac i državne podsticaje domaćoj privredi*, orijentisala se na *zaduživanje u inostranstvu kod zapadnih banaka i nosilaca kapitala, uz velike podsticaje u privlačenju stranih kapitala, bez bilo kakve kontrole zaduživanja, upotrebe i efekata upotrebe kapitala*. To sve ne zaslužuje da se s tim može hvaliti i pokazivati javnosti kao veliki uspeh. Posledice su već vidljive. Videli smo da su strani kapital i investitori postali mehanizam i instrumenti za *izvlačenje nacionalnog bogatstva i profita (dohotka) iz zemlje*, ali i velike korupcije i pljačke ugrađne u takvo „investiranje“. Uz to, kako je masa stranih investicija u periodu 2012–2021. veća od prirasta bruto proizvoda (koje je uz to naduvan cenama i fiksnim kursom dinara), tada je doprinos stranih investicija rastu nacionalne privrede izostao. Jasno se vidi sva tragika *pro-mašenog modela* privlačenja stranih investicija.

Narodna banka i Vlada Srbije u dosta teškoj i neizvesnoj finansijskoj situaciji – koja pretila produbljanjem krize i velikom neizvesnošću oko osiguranja dodatnih sredstava, ponovo se okreće MMF-u. Zaključuje se novi stend baj oranžman za dodatnu *podršku finansijskoj stabilnosti* u uslovima svetske finansijske krize. Od MMF će se 2023. godine dobiti 2.450 miliona evra novog duga „pod povoljnim uslovima“. Namena duga je *podrška budžetu, reforme i kapitalni projekti*. Istovremeno se od Svetske banke traži 505 miliona dolara za iste namene. Mada se ne znaju uslovi kredita (rokovi, kamate – fiksne ili varijabilne, korišćenje u tranšama ili odjednom), tvrdi se da je to sve povoljno i bolje od uslova na tržištima kapitala.

Novac iz novih kredita može da se koristi u naredne dve godine za potrebe *budžeta i za kapitalne investicije*. To je potpuno nova mogućnost, jer su se ranije sredstva Fonda mogla koristiti samo za potrebe *očuvanja spoljne likvidnosti* i jačanja deviznih rezervi. Tu je MMF potpuno promenio svoju politiku „pružanja pomoći“, pošto je zemljama veći problem *finansiranja budžetskog deficita i za investicije u odnosu na očuvanje likvidnosti*.

Cena ove „pomoći“ i podrške je na insistiranje MMF-a *većoj fiskalnoj strogosti* i provođenju drugih zahteva MMF-a, posebno otklanjanje deficita u javnim finansijama i olakšavanje *otplata dospelih dugova*. Dakle, i dalje ostaje glavni cilj „pomoći“ MMF-a „održivost javnih finansija“ ili kreditne sposobnosti dužnika da bi se *zaštitili poverioci i njihov plasirani kapital*.

Zbog takve koncepcije i preuzetih obaveza da *deficit budžeta* ne bude veći od 3% bruto proizvoda i da *javni dug* ne raste i da bude na nižem nivou, očito je da će država biti pod snažnijim pritiskom dospelih obaveza iz dugova, novih potreba i zahteva MMF. To je i smisao prelaska nove politike sa Instrumenta (sporazuma) o *koordinaciji politike* (PCI) kao „politike nadgledanja“ i koordinacije, na *sistem korišćenja kredita kod MMF* (stendbaj aranžman).

**DESTRUCTIVE PRIVATIZATION PROCESSES –
ECONOMIC AND SOCIAL RUIN****Summary**

In the world economy the historical conflict between labor and capital is intensifying in the process of the dominance of speculative financial capital. The rise of unemployment in the new global crisis leads to the spread of fear for the existence of the masses. There is a general decline in the share of employees' income in the national income, along with a real decline in salaries and wages. The functioning of globalized capitalism and the creation of the precariat are investigated. The aggravation of the conflict between labor and large speculative capital is the path to a permanent crisis. The relationship between private capital, profit and the welfare state are the basis of new crises in capitalism. A critical finding of the process of privatization and its destructive action in society is needed. A special part of the paper refers to the creation of a dependent and indebted economy, along with the discovery of the mechanism of creation of the debt burden. Finally, it investigates where modern economies and society have led to the devastating concept of neoliberalism, privatization and the separation of labor from capital and the results of development.

Key words: economy, privatization, capital, debt economy.